

Prioriterade prejudikatfrågor 2015

Prioriterade prejudikatfrågor

Riksåklagarens uppgift som åklagare i Högsta domstolen syftar till att få fram en enhetlig och tydlig praxis i rättsliga frågor av betydelse för åklagarverksamheten. Till ledning för vilka rättsliga områden som från åklagarsynpunkt bör prioriteras har Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten gemensamt listat ett antal aktuella prejudikatfrågor.

Områden där praxis saknas

Människohandel

- **Rekvisiten för människohandel**

Bestämmelsen ändrades den 1 juli 2010. Ändringarna innebar bland annat att det så kallade kontrollrekvisitet togs bort. Syftet med detta var att minska de tillämpningssvårigheter som tidigare medfört att bestämmelsen sällan åberopats.

- **Gränsdragning och straffmätning vid grovt köp- och människohandel**

Gränsdragningen mellan de två brotten är oklar. Det saknas också tydlig praxis om påföljden.

Grovt förtal

- **Straffvärdet för grovt förtal**

Detta gäller särskilt ungdomars exponering på Internet och spridning av fotografier genom mobiltelefon. Generellt behövs en tydligare praxis för straffmätning och påföljdsval för det grova brottet.

Rån

- **Ungdomsrån**

Vägledande uttalanden behövs när det gäller subtila hot i ungdomsmiljöer. Är det till exempel fråga om hot om våld när flera personer ställer sig runt en ungdom och frågar om de får låna mobiltelefonen?

Ocker

- **S.k. kreditocker enligt 9 kap. 5 § andra stycket brottsbalken**

Osäkerhet råder i rättstillämpningen om under vilka förhållanden det vid snabblån, med korta kredittider, råder ett uppenbart missförhållande mellan den ränta eller dylikt som kreditgivaren betingar sig och kredittagarens motprestation.

Mordbrand

- **Farerekvisitet, uppsåtet och försökspunkten**

Straffbestämmelsen om mordbrand innebär i flera avseenden tillämpningssvårigheter. Vägledande uttalanden behövs när det gäller tillämpningen av farerekvisitet, uppsåtsprövningen i förhållande till farerekvisitet och vad som krävs för att försökspunkten ska anses nådd.

Övergrepp i rättsak

- **Gränsen mot grovt brott och bedömningen av straffvärdet**

Många åklagare upplever att det blivit vanligare att målsägande och vittnen inte vågar ställa upp vid rättegångar. Även om rädslan inte fullt ut motsvaras av en faktisk ökning av våld och hot mot vittnen, utgör den ändå ett reellt problem. Mot denna bakgrund behövs vägledande uttalanden beträffande gränsdragningen mellan brott av normalgraden och det grova brottet samt beträffande bedömningen av straffvärdet.

Ekonomisk brottslighet

• Bokföringsbrott – rubriceringsfrågor

Gränsen för när ett bokföringsbrott ska bedömas som ringa, av normalgraden eller grovt behöver klarläggas.

• Insiderbrott

Vägledning behövs när det gäller tolkningen av vad som utgör insiderinformation.

• Straffansvaret vid ekobrott i företag

Åtal för bokföringsbrott och skattebrott begångna i företag innefattar ofta ett påstående om att den tilltalade på grund av sin ställning som företrädare haft ett ansvar för företagets bokföringsskyldighet eller redovisningsskyldighet i fråga om skatt och avgift. Straffbestämmelserna om bokföringsbrott och skattebrott är dock utformade på ett sätt som inte förutsätter någon ställning för att straffansvar ska bli aktuellt, men i vissa fall kan ställningen ha betydelse för att man ska kunna avgränsa kretsen av personer som kan drabbas av straffansvar. Det behövs vägledande uttalanden från Högsta domstolen om i vilka fall man bör falla tillbaka på ställningen för att göra den avgränsningen.

• Företagsbot i ekomål

Vägledning behövs när det gäller beräkning av storleken på företagsbot i ekomål.

Olovlig körning, grovt brott

• I vilka fall ska fängelse väljas som påföljd?

• Straffmätning vid grovt brott (14 dagar eller en månad)

Påföljden för olovlig körning behandlas i RättsPM 2005:1 (reviderad i september 2011). Underrättspraxis är inte enhetlig när det gäller dels påföljdsvalet, dels straffmätningen i de fall fängelse väljs som påföljd (14 dagar eller en månad).

Brott mot reglerna om kör- och vilotider

• Vilken bevisning krävs för fällande dom?

I ett par domar har hovrätten funnit att uppgifter från såväl färdskrivarens fordonsenhet som uppgifter från förarkortet behövs för en fällande dom. Detta gör att lagstiftningen blir svårtillämpad. Om en förare bytt fordon finns inte fordonsfilen omedelbart tillgänglig och är det en utländsk förare där fordonet finns utomlands blir det än svårare. Systemets och uppgifternas tillförlitlighet skulle behöva prövas genom en vägledande dom.

Unga lagöverträdare

• Innehållet i ungdomskontrakt

Omfattningen av ett ungdomskontrakt ska motsvara den unges vårdbehov. När en domstol dömer till ungdomsvård bör innehållet i kontraktet stå i proportion till den begångna brottslighetens allvar. Det gäller särskilt i de fall ungdomsvården inte kombineras med någon annan påföljd. Vad bör krävas för att åtgärderna i ett kontrakt ska anses tillräckliga? Vilka krav bör ställas på åtgärdernas kvalitet? Är det tillräckligt att kontraktet innehåller krav på att den unge ska gå i skola och avhålla sig från brott? Det finns behov av vägledande uttalanden beträffande dessa frågor. Vägledning behövs också beträffande i vilka fall en kombinationspåföljd enligt 32 kap. 3 § brottsbalken bör dömas ut.

Områden där praxis- utvecklingen bör bevakas

Behövs tydligare eller ändrad praxis?

Egenmäktighet med barn

- **Bedömningen av straffvärdet**

Underrättspraxis rörande straffvärdebedömningen är inte enhetlig. Vilka faktorer ska påverka bedömningen i höjande respektive sänkande riktning?

Bedrägeri och bidragsbrott

- **Systematiskt utövat brottslighet?**

Det förhållandet att bidragsbrott har begåtts systematiskt ska särskilt beaktas vid bedömningen av till vilken grad ett brott är att hänföra. Även vid bedrägeribrott kan vid bedömningen av rubriceringsfrågan vikt läggas vid att gärningarna ingått i en serie av systematiska brott. Ytterligare vägledande uttalanden behövs beträffande vad som krävs för att det ska anses vara fråga om brottslighet som utövats systematiskt.

Bidragsbrott

- **En särskild lag om bidragsbrott**

Lagen trädde i kraft år 2007. Det finns fortfarande behov av att bevaka hur praxis utvecklas.

Utpressning

- **Höjt straffminimum för utpressning, grovt brott**

Den 1 juli 2010 höjdes straffminimum för utpressning, grovt brott, från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag eller om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Mutbrott

- **Mutbrottslagstiftningen har reformerats**

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2012 gjordes en rad ändringar i mutbrottslagstiftningen. De tidigare brotten mutbrott och bestickning benämns numera tagande av muta respektive givande av muta. Båda straffstadgandena återfinns i 10 kap. brottsbalken. Sättet att ange den krets av personer som kan träffas av mutansvar förenklades. Straff ska kunna

dömas ut när en muta tas emot av eller ges till var och en som är arbetstagare eller utövar uppdrag, utan den begränsning som tidigare gällt i fråga om uppdragstagare. Vidare infördes tre nya bestämmelser. Den första anger omständigheter som ska kunna medföra att tagande av muta eller givande av muta bedöms som grovt brott. De båda andra utgör nykriminaliseringar och straffbelägger dels s.k. handel med inflytande, dels vårdslös finansiering av mutbrott. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Barnpornografibrott

- **Tillämpningen efter 2010 års lagändringar**

Barnpornografibrottet utvidgades år 2010 och betraktande av en barnpornografisk bild som man berett sig tillgång till är därefter straffbart. Samtidigt infördes nya kriterier för bedömningen av om brottet ska anses som grovt. Ytterligare undantag från det kriminaliserade området tillkom och undantagen samlades i 16 kap. 10 b § brottsbalken. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Narkotikabrott

- **Nya narkotikapreparat**

Under senare år har många nya preparat narkotikaklassats. Uttalanden från Högsta domstolen kan komma att behövas beträffande kriterierna för farlighetsbedömningen. För att det ska bli aktuellt att överklaga ett mål till Högsta domstolen krävs dock att det finns tillräckliga kunskaper om de nya preparaten och att praxis antingen brister i enhetlighet eller ligger fel.

Grovt dopningsbrott

- **Höjt straffmaximum**

Den 1 april 2011 höjdes straffmaximum för grovt dopningsbrott, från fängelse i fyra år till fängelse i sex år. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Förverkande

- **Tillämpningen av förverkandeformen utvidgat förverkande**

Konfiskation av brottsutbyte blir allt en viktigare metod för bekämpningen av den grova brottsligheten. Bestämmelsen om utvidgat förverkande infördes år 2008. Högsta domstolen har i NJA 2010 s. 374 slagit fast att inkomster från skattebrott kan utgöra utbyte av brottslig verksamhet i den mening som avses i bestämmelsen. Utvecklingen av praxis avseende bedömningen av gränserna för bestämmelsens tillämpningsområde bör bevakas.

- **Utbyte av brott**

Praxis bör bevakas vad gäller dels vilka kostnader som ska beaktas vid beräkning av utbyte av brott, dels bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förverkande sker.

Förstörandelagen

- **Ny lagstiftning**

Den 1 april 2011 trädde lagen (2011:111) om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser i kraft. Lagen möjliggör omhändertagande och förstörande av substanser som kan antas komma att användas i missbrukssyfte innan dessa hunnit klassificeras som narkotika eller som hälsofarlig vara. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Ny lagstiftning

Mord

- **Skärpt straff**

Den 1 juli 2014 skärptes straffet för mord. Mord ska bestraffas med livstids fängelse om omständigheterna är försvårande. Tidigare har försvårande omständigheter i princip endast medfört ett längre tidsbestämt straff. Syftet med lagändringen är att livstidsstraffet ska kunna användas i betydligt större utsträckning och utgöra ett normalstraff i den bemärkelsen att det

förutses dömas ut i en majoritet av fallen. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

- **Ett höjt minimistraff**

Den 1 juli 2013 höjdes minimistraffet från sex till nio månaders fängelse. Utvecklingen av praxis bör bevakas. Därvid bör särskilt uppmärksammas risken för att straffskärpningen leder till att tillämpningsområdet för brotten snävas in.

Kränkande fotografering

- **Ny straffbestämmelse**

Genom den nya bestämmelsen i 4 kap. 6 a § brottsbalken, som trädde i kraft den 1 juli 2013, straffbeläggs fotografering som innebär ett intrång i den fredade sfär som enskilda personer bör ha rätt till. Straffskalan för kränkande fotografering innefattar böter eller fängelse i högst två år. Utvecklingen av praxis bör bevakas, såväl beträffande gränserna för att tillämpa bestämmelsen som när det gäller frågan om bestämmande av påföljd.

Grovt dataintrång

- **Ny bestämmelse om grovt dataintrång**

Den 1 juli 2014 skärptes straffet för dataintrång genom att en ny bestämmelse om grovt brott infördes i 4 kap. 9 c § andra stycket brottsbalken. I förarbetena uttalas att det är angeläget att strafflagstiftningen är utformad så att den typ av brottslighet som går mot allt farligare och mer storskaliga angrepp mot informationssystem kan mötas med påföljder som står i proportion till brottens allvar. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Förändring av sexualbrottslagstiftningen

- **En skärpt lagstiftning**

Den 1 juli 2013 genomfördes ett antal förändringar av sexualbrottslagstiftningen. Lagändringarna syftar till att ytterligare skärpa lagstiftningen och förstärka skyddet för den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten. Efter lagändringen beskrivs den sexuella handlingen i 6 kap. 1 och 4 §§ brottsbalken som samlag eller annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Avsikten är att tydliggöra att det centrala vid

avgränsningen av den sexuella handlingen i våldtäktsbestämmelsen och bestämmelsen om våldtäkt mot barn är den kränkning av offret som handlingen innebär och inte dess tekniska karaktär. Samtidigt utvidgas tillämpningsområdet för 6 kap. 1 § andra stycket brottsbalken genom att begreppet "hjälplost tillstånd" ersätts med "särskilt utsatt situation". Även tillämpningsområdet för grovt sexuellt övergrepp mot barn har utvidgats, samtidigt som minimistraftet har höjts till fängelse ett år. Utvecklingen av praxis rörande dessa ändringar bör bevakas.

Urkundsförfalskning

• Revidering av förfalsknings- och sanningsbrotten

Den 1 juli 2013 genomfördes en rad ändringar av bland annat bestämmelserna i 14 kap. brottsbalken. Syftet med lagändringarna var att åstadkomma en modern, ändamålsenlig och så långt möjligt teknikneutral straffrättslig reglering som är anpassad till användningen av handlingar i elektronisk miljö. En ny definition infördes av begreppet "urkund" i 14 kap. 1 §, som numera även omfattar elektroniska handlingar. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Penningtvätt

• Ny straffbestämmelse

Den 1 juli 2014 trädde ny lagstiftning i kraft angående en effektivare kriminalisering av penningtvätt.

Bestämmelserna om straff för penningtvätt har brutits ut ur brottsbalken och placerats i en egen lag om straff för penningtvättsbrott. Brotsrubriceringen penninghäleri har ändrats till penningtvättsbrott. Straffansvaret omfattar numera även den som tvättar vinster från egen brottslighet (självtvätt), liksom den som i näringsverksamhet eller liknande medverkar till åtgärder som skäligen kan antas vara vidtagna i penningtvättssyfte (näringspenningtvätt). Kopplingen till det brott som gett vinsten breddas och uttrycks nu som att brottsvinsten ska komma från "brott eller brottslig verksamhet". Flera frågeställningar har överlämnats till rättstillämpningen att avgöra. Virtuella valutor utgör en ny företeelse som kan användas för att tvätta brottsvinster, men också som betalningsmedel i annan kriminalitet. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

Vapenbrott

• En skärpt lagstiftning

Den 1 september 2014 trädde ny lagstiftning i kraft i syfte att en skärpt syn på allvarliga vapenbrott ska få genomslag. Det lägsta straffet för grovt vapenbrott höjdes från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Vidare infördes en bestämmelse om synnerligen grovt vapenbrott med straffet fängelse i lägst tre och högst sex år. Utvecklingen av praxis bör bevakas.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN

Box 5553, 114 85 Stockholm
registrator@aklagare.se
www.aklagare.se